

PROIZVODNJA SVINJSKOG I GOVEĐEG MESA U SR HRVATSKOJ

1. PROIZVODNJA SVINJSKOG MESA

U strukturi proizvodnje i potrošnje mesa ukupno svinjsko meso nalazi se na prvom mjestu. U proizvodnji 1975/76. njegova zastupljenost iznosila je 43%. Za kretanje proizvodnje svinjskog mesa karakteristično je opadanje njegove zastupljenosti u ukupnom mesu. Tako je 1960/61. udio svinjskog mesa iznosio 55% a 1967/68. 45%. To ukazuje da se struktura proizvodnje mesa u ovoj Republici mijenja. Opada zastupljenost svinjskog mesa, a raste goveđeg i naročito meso peradi.

Ove promjene u strukturi proizvodnje rezultat su različitih intenziteta rasta pojedinih vrsta mesa. U periodu 1960 — 1976. g. proizvodnja mesa peradi rasla je po prosječnoj godišnjoj stopi od 9,67%, goveđeg od 3,60%, a svinjskog mesa po stopi od 2,75%¹⁾. Slične tendencije kretanja promjena u strukturi proizvodnje mesa prisutne su i u jugoslavenskom prosjeku, samo je rast proizvodnje svinjskog mesa bio nešto intenzivniji i kretao se u promatranom razdoblju s prosječnom godišnjom stopom od 3,33%. Udio ove Republike u jugoslavenskoj proizvodnji svinjskog mesa, promatrano u dužem vremenskom razdoblju kreće se oko 25% uz neznatna odstupanja u pojedinim godinama.

Tabela 1 — Kretanje proizvodnje svinjskog mesa u periodu 1960 — 1976. g.

Period	Proizvodnja mesa		Proizvodnja pri- rasta (žive vage)		Učešće u ju- goslavenskoj proizvodnji % mesa pri- rasta	
	Ukupno u 000 tona niku	Po stanov- niku — kg	Ukupno 000 tona	Po ha ob- radive površine kg		
∅ 1960 — 1964.	78	18,45	150	67,26	28,47	25,51
∅ 1965 — 1969.	76	17,55	157	70,97	23,75	24,27
∅ 1970 — 1974.	89	19,99	204	93,58	25,21	25,29
1975.	98	21,71	219	104,04	25,19	25,76
1976.	93	20,51	223	106,34	24,80	25,60

Izvor: Statistički godišnjak Jugoslavije

Osnovni pokazatelji razvoja proizvodnje ukazuju da je razvijenost svinjogojstva u Hrvatskoj iznad jugoslavenskog prosjeka. Proizvodnja po sta-

1. Kod svinjskog mesa uzet je u obzir ciklički karakter proizvodnje.
Dr Bogdan LALIĆ, Fakultet poljoprivrednih znanosti Zagreb

novniku bila je u 1975/76. god. 21 kg u Hrvatskoj, a jugoslavenski prosjek je ispod 18 kg. Po ha obradive površine proizvedeno je u Hrvatskoj 105 kg prirasta a jugoslavenski prosjek je 86 kg. Prema jednom i drugom pokazatelju svinjogojska proizvodnja u SR Hrvatskoj nalazi se u stalnom razvoju u okviru objektivnih uvjeta proizvodnje.

Za ocjenu stanja proizvodnje i potrošnje svinjskog mesa u odnosu na druge evropske zemlje, potrebno je uvažavati različite sisteme obračuna proizvodnje mesa. Kod nas u proizvodnju mesa nisu uključene masnoće, odnosno proizvodnja se ne ustanovljuje na osnovu težine polutki zaklanih svinja kao što se radi u drugim zemljama i kako međunarodne organizacije prate proizvodnju svinjskog mesa. Prema tom proračunu proizvodnja svinjskog mesa bila bi u nas veća za 60%, odnosno proizvodnja po stanovniku u Hrvatskoj je 34 kg, a ne 21, a u Jugoslaviji ne 18 nego 29 kg. Na osnovi ovih pokazatelja Hrvatska se u proizvodnji pa tako i potrošnji svinjskog mesa nalazi u granicama evropskog prosjeka iako još uvijek zaostaje za svinjogojskom proizvodnjom u Danskoj, Holandiji i nekim drugim zemljama.

Za daljnje povećanje proizvodnje svinjskog mesa postoje objektivne mogućnosti. Proizvodnja stočne hrane, proizvodna tradicija, prisustvo suvremenih tehničko-tehnoloških rješenja, kvalitetne pasmine svinja, radna snaga kao i dosadašnja reagiranja proizvođača na ekonomske uvjete daju osnovu za veću proizvodnju i njen dinamičniji razvoj. Da bi ove mogućnosti došle do izražaja potrebna je odgovarajuća potražnja (potrošnja i izvoz) i povoljniji ekonomski uvjeti za proizvodnju.

Neujednačeni ekonomski uvjeti, kao i nesigurnost tržišta bila je razlogom velikih oscilacija u kretanju proizvodnje. Radi toga kretanje proizvod-

Tabela 2 — Brojno stanje svinja i proizvodnja po krmači i suprasnoj nazimici²⁾

Period	Brojno stanje u 000 kom.		Proizvodnja po krmači godišnje		
	Svinje ukupno	Krmače i suprasne nazimice	Mesa kg	Prirast žive vage kg	Prasadi zalučeno kom
Ø 1960 — 1964.	1302	173	451	867	9,59
Ø 1965 — 1969.	1268	188	404	835	9,96
Ø 1970 — 1974.	1478	220	405	927	11,48
1975.	1749	250	425	960	11,14
1976.	1518	217	410	982	11,78
1977.	1662	240	—	—	—

Izvor: Statistički godišnjak Jugoslavije

2) Proizvodnja po krmači bez suprasnih nazimica veća je za oko 15%, odnosno proizvodnja prirasta u 1976. god. bila je cirka 1150 kg i 13,5 komada prasadi. Kod proizvodnje mesa kada se uključi i masnoća proizvodnja po krmači povećava se za daljnjih 60%, odnosno u 1976. god. iznosila je preko 750 kg.

nje svinjskog mesa ima izraziti ciklički karakter s velikim amplitudama kolebanja kako u fazi kontrakcije tako i u fazi ekspanzije. Takva kretanja imala su za posljedicu usporavanje rasta proizvodnje, neusklađenost ponude i potražnje, kao i niži nivo racionalnosti proizvodnje.

Kretanje brojnog stanja svinja, što je prikazano u tabeli, ispoljava sve karakteristike cikličkog karaktera proizvodnje. Ovdje naročito dolaze do izražaja velike oscilacije u broju krmača i suprasnih nazimica što je nepovoljno djelovalo na korištenje tih kapaciteta i stupanj ekonomičnosti proizvodnje. Stabilizacija kretanja brojnog stanja, bitan je faktor dinamičnijeg, ravnomjernijeg rasta proizvodnje.

Proizvodnja prirasta kao i proizvodnja prasadi po krmači u promatranom periodu stalno se povećava. Taj porast i ostvareni nivo proizvodnje nije zadovoljavajući što je odraz općih kretanja u svinjogojstvu. Prosječna proizvodnja po krmači i suprasnoj nazimici od 12 kom. prasadi godišnje, odnosno po krmači 13,5 komada, a u farmama društvenih gospodarstava proizvodi se preko 20 komada što jasno ukazuje na nisku proizvodnju u individualnim gospodarstvima. Povećanjem proizvodnje prasadi po krmači i smanjenjem klanja prasadi, proizvodnja mesa u Republici može se znatno povećati i uz postojeći broj krmača. Takva orijentacija u proizvodnji je važan činilac ne samo obujma proizvodnje nego i njene racionalnosti.

Kretanje i stanje u proizvodnji svinjskog mesa kao i opći razvoj svinjogojstva u SRH nalazi se pod velikim utjecajem društvenog sektora. U ovom sektoru nalazi se 8% ukupnog broja krmača (1975/76) a proizvodi se 29% ukupnog prirasta. Pored toga društveni sektor je značajan činilac kvalitetnih promjena u zemaljskom svinjogojstvu što se očituje u poboljšanju pasminskog sastava, primjeni suvremene tehnologije, zdravstvenoj zaštiti itd., i što naročito dolazi do izražaja kod robnih individualnih proizvođača — kooperanata društvenog sektora.

U društvenom sektoru proizvodnja se odvija u krupnim suvremeno organiziranim farmama kapaciteta 12.000 do 100.000 tovljenika godišnje. U ovom sektoru proizvodi se godišnje oko 260.000 tovljenika, a raspoloživi kapaciteti su oko 275.000. U kooperaciji s individualnim gospodarstvima proizvodi se godišnje oko 750.000 tovljenika, što znači da se godišnje u društveno organiziranoj proizvodnji proizvede gotovo milion tovljenika odnosno 50% ukupne proizvodnje mesa. Od većeg broja društvenih farma navodimo slijedeće: Mesna industrija »Sljeme« Zagreb (100.000), PIK »Belje« (50.000), IPK »Osijek« (30.000), PIK »Đakovo« (25.000), PIK »Vukovar« (15.000), P.K. »Čakovec« (15.000) itd. U tovljištima ovih farma troši se za proizvodnju mtc prirasta 0,80 — 1,25 sati rada, 3,6 — 3,8 kg koncentrata, a po jednoj krmači proizvodi se 18 — 22 komada prasadi i 15 — 17 tovljenika, što ukazuje na relativno visoku produktivnost rada i odgovarajući nivo racionalne proizvodnje. Znanstvene istraživačke organizacije u suradnji sa stručnjacima u farmama rade na usavršavanju tehnologije i organizacije proizvodnje, uzgojno selekcijskom radu, problemima ishrane što je garancija daljnjeg poboljšanja rezultata proizvodnje u ovim farmama. Postignuti uspjesi u farmama prenose se na individualne robne proizvođače i na svinjogojstvo u cjelini, što jedan od bitnih faktora daljnjeg razvoja ove proizvodnje.

PROIZVODNJA GOVEĐEG MESA

U ukupnoj proizvodnji mesa SR Hrvatske goveđe meso zastupljeno je s 30% i nalazi se na drugom mjestu iza svinjskog mesa. Pored značajnog učešća u vlastitoj potrošnji goveđe meso je važan izvozni artikl, sa kojim se uz određene oscilacije uspješno uklapamo u međunarodnu podjelu rada.

Proizvodnja mesa u stalnom je rastu i u periodu 1960 — 1976. kretala se uz prosječnu godišnju stopu od 3,6%. Rast proizvodnje u ovom periodu je ispod jugoslavenskog prosjeka gdje se kretao po stopi od 4,8%. Posljedica sporijeg rasta proizvodnje goveđeg mesa u Hrvatskoj je smanjenje njenog udjela u jugoslavenskoj proizvodnji. U periodu 1960—1964. Hrvatska participira u jugoslavenskoj proizvodnji goveđeg mesa sa 23,8%, a kod prirasta sa 25,5%, a u 1975/76. god. to učešće opada na 20,18% odnosno 20,72%.

Ostvarene tendencije kretanja proizvodnje utjecale su na proizvodnju po stanovniku odnosno ha poljoprivredne površine. Jedan i drugi pokazatelj je u prostoru i sa proizvodnjom od 15 kg mesa po stanovniku i 40 kg prirasta po ha poljoprivredne površine Hrvatska se nalazi na razini jugoslavenskog prosjeka.

Tabela 3 — Kretanje proizvodnje goveđeg mesa u periodu 1960—1976. god.

Period	Proizvod. mesa		Proizvodnja pri-		Učešće u jugoslav.	
	Ukupno 000 tona	Po sta- novniku kg	rasta žive vage Ukupno 000 tona	Po ha po- ljo- pr. po- vršine kg	Mesa	Prirasta
∅ 1960—1964.	47	11,30	94	27,81	23,86	23,50
∅ 1965—1969.	58	13,39	112	33,04	23,39	23,58
∅ 1970—1974.	57	12,87	125	37,70	21,03	22,52
1975.	66	14,62	131	39,89	20,00	21,10
1976.	67	14,78	132	40,28	20,18	20,72

Realizirani rast proizvodnje, kao i dostignuti nivo razvoja znatno zaostaje za postojećim mogućnostima. Broj krava odnosno broj teladi, raspoloživa stočna hrana, prisustvo organizacijskotehnoških rješenja daje osnovu za znatno intenzivniji rast proizvodnje. Što te mogućnosti nisu došle jače do izražaja razlog je u nestabilnom tržištu kako domaćem, a još više stranom, kao i neadekvatnim ekonomskim uvjetima za proizvodnju. Svjetska energetska kriza utjecala je na promet goveđeg mesa i na kvalitetne promjene u tražnji što se nepovoljno odrazilo na jugoslavenski izvoz pa tako i na kretanje proizvodnje. To je naročito utjecalo na proizvodnju kvalitetnog goveđeg mesa intenzivnim tovom junadi tj. na proizvodnju društvenog sektora. Obzirom na veću zastupljenost Hrvatske u toj proizvodnji to je jedan od razloga slabijeg rasta proizvodnje odnosno sma-

njena zastupljenost ove Republike u jugoslavenskoj proizvodnji goveđeg mesa.

U govedarstvu ove Republike proizvodnja goveđeg mesa ima sve karakteristike vezanog proizvoda. Potražnja i ekonomski uvjeti za proizvodnju mlijeka, kao drugog proizvoda govedarstva, utjecala je na kretanje broja krava pa tako i broja teladi, kao kapaciteta za proizvodnju mesa. Proizvodnja mesa, iako se nalazi u zavisnosti o broju krava, bila je do sada pod znatno većim utjecajem korištenja raspoloživih proizvodnih potencijala. Na toj osnovi treba tražiti rješenja za povećanje proizvodnje, a kako se vidi iz tabele te mogućnosti su velike.

Tabela 4 — Brojno stanje goveda i pokazatelji proizvodnje mesa po kravi

Period	Brojno stanje u 000 komada		Proizvodnja po kravi godišnje			% klanja teladi od broja oteljene
	Goveda ukupno	Krave i steone junice	Mesa kg	Prirast žive va- ge kg	Teladi komada	
Ø 1960—1964.	1111	634	74	148	0,76	43,30
1965—1969.	1025	617	94	182	0,80	39,30
1970—1974.	997	616	93	203	0,82	32,74
1975.	1040	642	103	204	0,83	47,75
1976.	1017	647	104	204	0,83	47,58
1977.	1018	643	—	—	—	—

Izvor: Statistički godišnjak Jugoslavije

U promatranom periodu proizvodnja mesa po kravi u stalnom je porastu, ali dostignuti nivo od 104 ne zadovoljava. U drugim zemljama proizvodi se 150 do 200 kg što predstavlja znatno bolje korištenje kapaciteta. U našim uvjetima i uz postojeći pasminski sastav može se također ostvariti proizvodnja po kravi i preko 150 kg, znatno veća ukupna proizvodnja mesa. Te rezerve su prvenstveno u smanjenju broja zaklane teladi i povećanju prosječne težine kod klanja. U Hrvatskoj kao i u Jugoslaviji kolje se posljednjih godina preko 45 % oteljene teladi, što predstavlja uništavanje proizvodnih potencijala. Očito je da postoje rezerve za znatno veću proizvodnju mesa goveda, ali da bi se te mogućnosti aktivirale potrebno je odgovarajuće tržište i ekonomski uvjeti za proizvodnju. Prema tome i ostvarenje plana proizvodnje od 80 odnosno 100 hiljada tona mesa goveda u ovoj Republici ima malu osnovu u postojećim resursima.

Za kvantitativne i kvalitativne promjene u proizvodnji goveđeg mesa presudno značenje ima društveni sektor. U ovom sektoru proizvodi se 45% ukupnog prirasta goveda, a kada se uzme u obzir i proizvodnja koju taj sektor organizira kod svojih kooperanata - individualnih proizvođača tada

je to znatno više. U društvenom sektoru od 1957/58. proizvodi se goveđe meso intenzivnim tovom teladi odnosno mlade junadi. U poljoprivrednim gospodarstvima izgrađuje se posebne farme za taj tip proizvodnje tj. za proizvodnju beby beefa, traženom na evropskom tržištu radi priznate kvalitete. Izvoz tog proizvoda bio je stalan, ali s velikim oscilacijama uvjetovanim stanjem na svjetskom tržištu. Bez obzira na sve veću pojavu zatvorenih tržišta za očekivati je da će komparativne prednosti koje Jugoslavija ima u ovoj proizvodnji morati doći do izražaja u snabdijevanju evropskog tržišta. Kvalitativne promjene u tražnji kao i jačanje konkurentске sposobnosti zahtijeva veću fleksibilnost u organizaciji i tehnologiji proizvodnje.

Društveni sektor u SR Hrvatskoj raspolaže s 2 % ukupnog broja krava što je nedovoljno za veću proizvodnju mesa. Radi toga je društveni sektor orijentiran na korištenje proizvodnih potencijala individualnog sektora tj. da prema potrebi organizira tovljenje teladi proizvedene u individualnim domaćinstvima. Na toj osnovi je i ostvarena veća proizvodnja goveđeg mesa u društvenom sektoru.

Organizacija proizvodnje kvalitetnog goveđeg mesa odvija se uglavnom u dvije faze. U prvoj fazi individualni proizvođači kao kooperanti društvenog sektora uzgajaju telad do 200 kg, a u drugoj fazi ta se telad tovi u krupnim industrijskim organiziranim farmama. Na taj način dolazi do udruživanja rada i sredstava društvenog i individualnog sektora, a kao rezultat je povećanje proizvodnje i opće ekonomski razvoj.

U društvenom sektoru nalazi se veći broj farmi kapaciteta 2000 do 10.000 tovljenika godišnje. Poznata su tovišta u IPK »Belje«, IPK »Osijek«, IPK »Slavonski Brod«, kao i farme u Čakovcu, Varaždinu, Bjelovaru itd. U ovim farmama ostvaruje se relativno visoka produktivnost rada (3-5 sati q prirasta) i primjenjuje suvremena tehnologija. Ukupni kapaciteti društvenog sektora su oko 40.000 tovljenika godišnje, ali se oni iz poznatih razloga nepotpuno koriste (1976.g. proizvedeno 27.800 komada).

U proizvodnji goveđeg mesa, kako u društvenim farmama tako i kod individualnih robnih proizvođača traži se rješenje za racionalniju proizvodnju. Znanstveno-istraživačke organizacije kao i stručne službe stalno prate i usavršavaju procese proizvodnje. Naročita pažnja se posvećuje proizvodnji jeftinije stočne hrane i njenom korištenju kod tovljenja junadi. Iznalaženje novih rješenja organizacije i tehnologije proizvodnje bitan su faktor kvantitativnih i kvalitativnih kretanja u ovoj proizvodnji.